

Aan: College van Burgemeester en wethouders Arnhem
Van: Werkgroep Herdenkingsmonument Slavernijverleden

Onderwerp: Advies locatie Herdenkingsmonument Slavernijverleden Gelderland

De Werkgroep Herdenkingsmonument adviseert **Park Zypendaal** als meest geschikte locatie voor het te realiseren Herdenkingsmonument Slavernijverleden Arnhem/Gelderland.

De afgelopen maanden heeft de Werkgroep Herdenkingsmonument Slavernijverleden Arnhem zich gebogen over de vraag welke locatie het meest geschikt is voor het beoogde Herdenkingsmonument Slavernijverleden Gelderland. Samen met enkele experts en in overleg met elkaar heeft de werkgroep zich de afgelopen periode gebogen over de voorwaarden voor de opdracht. We hebben de aard van opdracht besproken, beoogde locaties bezocht, met als slotsom welk programma van eisen (PvE) we zouden kunnen formuleren voor de opdracht en de beoogde locatie.

Om de mogelijke locaties te beoordelen, heeft de werkgroep verschillende criteria vastgesteld:

- Het eerste criterium gaat over **de kwaliteit van de ruimte**. De plek moet ook een plaats van herdenking en viering zijn. De beoogde locatie kan een stedelijke of een landschappelijke locatie zijn maar wij zien als belangrijke voorwaarde dat bezoekers op de beoogde locatie rust en sereniteit ervaren, zij moeten naar binnen kunnen keren om te reflecteren.
- Het tweede criterium steunt op het onderzoek naar **de sporen van het Slavernijverleden in Gelderland**. Feiten uit archiefonderzoek die ons doen inzien dat er in Arnhem, historische locaties zijn met een duidelijke relatie tot het slavernijverleden van Nederland. Dit zijn vaak locaties die nog steeds een prominente rol in ons historische bewustzijn innemen. Het recente archiefonderzoek voegt een extra betekenislaag toe die vraagt om reflectie en bezinning.
- Het derde criterium is dat de locatie voldoet aan **de praktische randvoorwaarden**. Het monument moet zich bevinden op een locatie die bereikbaar is voor iedereen. Dat betekent dat er parkeergelegenheid moet zijn, de locatie aangesloten moet zijn op het openbaar vervoer en toegankelijk is voor mensen met een beperking. Ook moet de locatie zich lenen voor evenementen en bijeenkomsten zoals de Ketikoti-herdenking of (educatieve) activiteiten. Dit betekent dat er een energievoorziening moet zijn en er een groep van minstens 100 mensen zich rondom het monument moet kunnen verzamelen. Tot slot moeten de beheerders van de betreffende locatie akkoord zijn met het plaatsen van een monument.

Met deze criteria in gedachten is de werkgroep op pad gegaan om vijf locaties te bezoeken. Vier daarvan voldoen niet aan alle criteria.

- De terp bij de blauwe golven: hoewel deze locatie een mooi uitzicht biedt over het water, straalt deze locatie geen rust uit vanwege de nabijheid van vele drukke autowegen. Ook is er op deze plek veel graffiti kunst. Het samengaan van deze twee verschillende culturele werelden vinden wij ongeschikt voor een herdenkingsmonument. Tot slot is er geen inhoudelijke link met het slavernijverleden op deze plek.
- Het basketbalveldje in het Sonsbeekpark: hier komen veel jongeren samen op warme zomeravonden. Het heeft al een functie in de huidige Arnhemse samenleving als basketbalveld. Het veldje ligt bovendien dicht bij de villa die vooral verbonden is aan het koloniale verleden van voormalig Nederlands-Indië. Door deze elementen lijkt het basketbalveldje ongepast als locatie voor een herdenkingsmonument over het slavernijverleden.
- Gulden Bodem: deze locatie is afgelegen, niet rolstoeltoegankelijk, geen nutsvoorzieningen aanwezig, geen historische betekenis.
- De Steile Tuin: Ruimtelijk voldoet deze locatie aan de voorwaarden. Dit is een toegankelijke, mooie, serene locatie. Het straalt rust uit en is tegelijkertijd midden in de stad. Er is echter een inhoudelijk en een praktisch nadeel. Inhoudelijk is er geen link met het slavernijverleden en de mogelijkheden voor grotere bijeenkomsten met meer mensen zijn beperkt. Ook ligt de entree van deze locatie aan de achterzijde van een Chinees restaurant.
- Park Zypendaal voldoet wel aan alle criteria en randvoorwaarden. Dit lichten we hieronder verder toe.

De Werkgroep adviseert de gemeente Arnhem om te kiezen voor het grasveld naast **Huis Zypendaal** als locatie voor het Herdenkingsmonument Slavernijverleden.

De werkgroep oordeelt dat op deze locatie de praktische, inhoudelijke en ruimtelijke eisen perfect samenkomen.

Praktisch:

Park Zypendaal is bereikbaar met de auto. Er is voldoende parkeergelegenheid voor auto's en bussen. Het is mogelijk om de locatie van het monument rolstoeltoegankelijk te maken. Bovendien heeft Geldersch Landschap en Kastelen - de beheerder van Huis Zypendaal - aangegeven open te staan voor het plaatsen van een monument. Barbara Essenboom, voorzitter comité 30 juni-1 juli Arnhem, heeft een lezing over het slavernijverleden gegeven aan de vrijwilligers van Huis Zypendaal. Deze lezing werd zeer goed ontvangen en Geldersch landschap en kastelen stond open voor verdere gesprekken om de samenwerking te versterken en deze kant van de geschiedenis zichtbaarder te maken in Zypendaal.

Inhoudelijk:

De plek heeft bovendien een symbolische kracht. Huis Zypendaal is namelijk, in de huidige vorm, tussen 1762-1764 gebouwd door Hendrik Willem Brantsen en Johanna de Vree. De families Brantsen-De Vree waren toen niet alleen eigenaar van huis Zypendaal in Arnhem, maar ook van de Surinaamse plantages Vossenburg, Wayampibo en Overwagt. De connecties met deze suikerplantages maken duidelijk dat dit huis gebouwd kon worden met geld dat verdiend werd in de koloniën. Dezelfde connecties brengen ons ook in contact met het leven van Anna van Vossenburg.

Anna van Vossenburg werd geboren in slavernij op plantage Vossenburg en overleed in 1780 als vrije vrouw in Arnhem. In 1727 vertrok zij vanaf deze plantage naar Nederland, als dienstbode van de zussen Hester Henriëtte en Johanna Elisabeth de Vree. De zussen De Vree zijn dan net wees geworden. Vergezeld en ondersteund door Anna, verhuisden zij naar Arnhem. Daar trokken zij in bij hun oom. Het huis van oom Derk de Vree en zijn vrouw Ermgard Helena Tulleken staat direct naast de burgemeesterswoning van de familie Brantsen. Het is bijna onvermijdelijk: de zusters De Vree huwen met de twee buurjongens. Beide families uit de stadselite versterken elkaar en vergroten hun rijkdom. Hester huwt met de oudste zoon, Johan Brantsen in 1729. Johanna trouwt vijf jaar later met de derde zoon, Hendrik Willem Brantsen, die het beheer van Vossenburg overneemt. Zij kopen Zypendaal in 1742 en bouwen het zoals we dat nu kennen.

Via hun huwelijken kwamen de Surinaamse plantages waarvan Hester en Johanna de erfgenaam waren in het bezit van deze familie Brantsen. Anna heeft jaren op de Bakkerstraat gewoond in het centrum van Arnhem en leefde tot haar overlijden in 1780 bij de familie Brantsen/De Vree. Ook al werd zij daar in de administratie omschreven als 'de Swartin Anna', was Anna voor de wet een vrije vrouw en heeft in Nederland ook onderwijs gekregen.

Huis Zypendaal brengt ons in aanraking met verschillende aspecten van het koloniale erfgoed van Gelderland. Het toont dat Gelderland geld verdiende vanuit Surinaamse plantages, waar mensen in onderdrukking leefden. Maar het brengt ons ook in contact met Anna van Vossenburg. Het complexe verhaal van deze *gedeelde* geschiedenis moet verteld worden. Het is vooral de bedoeling om met een monument op deze historisch relevante plek een maatschappelijke dialoog aan te gaan en een meerstemmig verhaal te vertellen. Door verleden en heden met elkaar te verbinden, kunnen we meerdere perspectieven laten zien en bezoekers van het monument aanzetten tot reflectie.

Ruimtelijke kwaliteit:

De Engelse landschapstuin rondom Huize Zypendaal is bij uitstek gericht op vergezichten en reflecties. De classicistische stijlelementen van het huis bieden een mooie beeldende staalkaart van architectonische citaten die met de huidige kennis van de geschiedenis een nieuwe betekenis (kunnen) krijgen. De ruimte is groen, statig, rustig en sereen. Het straalt een sfeer uit die gepast is voor een herdenking. Bezoekers kunnen hier de sereniteit ervaren die nodig is om te reflecteren, na te denken over het verleden en vooruit te kijken naar de toekomst.

Conclusie

De locatie, in de nabijheid van Huis Zypendaal, is na verschillende locaties bezocht te hebben de beste optie gebleken. Het programma van eisen dat zowel de inhoudelijke, als de ruimtelijke en praktische voorwaarden omvat kan volledig uitgewerkt worden in de directe nabijheid van Huis Zypendaal. Door het monument hier te lokaliseren ontstaat als vanzelf een sterke relatie met het verleden, dat niemand de symbolische waarde kan ontkennen. Waardoor alle drie, het beoogde monument, de locatie en Huis Zypendaal elke een nieuwe betekenis erbij krijgen. Hier komen het verleden en het heden tastbaar met elkaar in verbinding. Het park met zijn typische Engelse landschap elementen, biedt de bezoekers sereniteit en de mogelijkheid om niet alleen in rust te reflecteren op het verleden, maar ook in gezamenlijkheid vooruit te kijken. Zo kan het Herdenkingsmonument het slavernijverleden verbinden met het heden en ons aanzetten tot een dialoog over een gezamenlijke toekomst. De werkgroep adviseert de gemeente Arnhem om het grasveld naast Huis Zypendaal aan te wijzen als locatie om het Herdenkingsmonument Slavernijverleden Arnhem/Gelderland te plaatsen. Deze plek heeft de kracht om een maatschappelijke dialoog te starten. De locatie voldoet aan de praktische randvoorwaarden. Door de symboliek van de locatie komen het verleden en het heden met elkaar in verbinding. De sereniteit van de ruimte biedt bezoekers daarnaast de mogelijkheid om niet alleen in rust terug te blikken, maar ook vooruit te kijken. Zo kan het Herdenkingsmonument het slavernijverleden verbinden met het heden en ons aanzetten tot een dialoog over een gezamenlijke toekomst.